

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ ДОШКІЛЬНОЇ ТА
ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

**ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК СЮЖЕТНОГО МАЛЮВАННЯ У
СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ІГРОВИХ
ПРИЙОМІВ НАВЧАННЯ**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

Виконала: студентка 2 курсу 241 М групи

Спеціальності 012 Дошкільна освіта
Освітньо-професійної (наукової)
програми Дошкільна освіта

Чуприна Вікторія Сергіївна

Керівник к.пед.н., доцентка Голінська Т.М.
Рецензентка вихователька-методистка
Херсонського навчально-виховного
Комплексу «Дошкільний навчальний заклад –
спеціалізована школа з поглибленим
вивченням англійської мови І ступеня –
гімназія» № 56 Херсонської міської ради
Г.Б. Галушко

Херсон – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП		3
РОЗДІЛ 1	ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК СЮЖЕТНОГО МАЛЮВАННЯ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ІГРОВИХ ПРИЙОМІВ НАВЧАННЯ	7
	1.1 Малювання як вид образотворчої діяльності дітей, його значення в розвитку дітей старшого дошкільного віку.....	7
	1.2 Завдання навчання сюжетному малюванню дітей старшого дошкільного віку.....	14
	1.3 Використання ігрових прийомів навчання у формуванні навичок сюжетного малювання у старших дошкільників.....	18
РОЗДІЛ 2	ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК СЮЖЕТНОГО МАЛЮВАННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗА ДОПОМОГОЮ ІГРОВИХ ПРИЙОМІВ НАВЧАННЯ	25
	2.1 Виявлення рівня сформованості навичок сюжетного малювання у дітей старшого дошкільного віку.....	25
	2.2 Зміст роботи по формуванню навичок сюжетного малювання у дітей старшого дошкільного віку за допомогою застосування ігрових прийомів.....	31
	2.3 Аналіз результатів експериментального дослідження щодо формування навичок сюжетного малювання у старших дошкільників за допомогою ігрових прийомів.....	38
ВИСНОВКИ		44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		46
ДОДАТКИ		52
Додаток. Кодекс академічної доброчесності		

ВСТУП

Актуальність дослідження. Освоєння художніх занять у дитячому садку має велике значення для дитини: у неї є можливість проявити творчість, відчувати радість творчого процесу. Одним з основних і найпоширеніших видів мистецької діяльності для дошкільнят є малювання - одне з найпопулярніших та найцікавіших занять для дошкільнят. Викладання основ цього виду художньої діяльності відповідно до державного освітнього стандарту дошкільньої освіти є частиною освітньої галузі

Малювання доставляє дошкільнику величезне задоволення, створюючи сприятливу основу для розвитку уяви, мислення, сприйняття та дрібної моторики.

Необхідною умовою розвитку художньої діяльності у дошкільньому віці є навчання дітей основам сюжетного малювання. Основною метою навчання дітей сюжетного малювати в дитячому закладі є розвиток вміння передавати свої враження від навколишньої дійсності в мистецтві.

Науковці які займалися вивченням аспекту сюжетного малювання дітей дошкільного віку це - Г. Григор'єва, Т. Комарова, В. Космінська, І. Соловйова, О. Фоміна.

Володіння сюжетним малюванням в образотворчій діяльності з дітьми дошкільного віку є потужним розвиваючим ефектом та обумовленим специфічними особливостям. До характеристик сюжетного малювання можна віднести, в першу чергу, варіативність способів створення малюнка, пошук виразних засобів при передачі образів зображення, а також можливість створення унікальних, неповторних продуктів дитячої діяльності (сюжетно - тематичних малюнків). Уміння виділяти головне в сюжеті пов'язано з розвитком сприйняття і аналітико-синтетичного мислення, що, в свою чергу, відкриває необмежені можливості для подальшого розвитку творчої уяви і мислення. Реалізація цих можливостей багато в чому залежить від характеру педагогічного керівництва даним видом діяльності, зокрема, використання оптимальних методів і прийомів навчання. Сюжетне

малювання може надавати великий вплив на розвиток образотворчого творчості у дітей, але тільки за умови знання дітьми основних образотворчих способів передачі художнього образу за допомогою ігрової діяльності. Важливим тут буде цілеспрямована і добре спланована образотворча діяльність. Тому темою нашого дослідження було обрано: **«Формування навичок сюжетного малювання у старших дошкільників за допомогою ігрових прийомів навчання»**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Магістерська робота виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету як складова науково-дослідної теми кафедри «Формування професійної компетентності кадрового педагогічного потенціалу у системі суспільних трансформаційних процесів» (№ 0117U005614).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати ефективності ігрових прийомів навчання у формуванні навичок сюжетного малювання у дітей старшого дошкільного віку.

Об'єкт дослідження – процес формування навичок сюжетного малювання у дітей старшого дошкільного віку за допомогою ігрових прийомів навчання.

Предмет дослідження - сюжетне малювання дітей старшого дошкільного віку.

Завдання дослідження:

1. Теоретично обґрунтувати проблему формування навичок сюжетного малювання у дітей старшого дошкільного віку за допомогою ігрових прийомів навчання.

2. Визначити рівень розвитку навичок сюжетного малювання у дітей старшого дошкільного віку.

3. Розробити комплекс занять з метою формування навичок сюжетного малювання у дітей старшого дошкільного віку та експериментально перевірити його ефективність.

4. Проаналізувати експериментальне дослідження щодо формування навичок сюжетного малювання у старших дошкільників за допомогою ігрових прийомів.

Для вирішення поставлених завдань використано такі **методи дослідження**:

- **теоретичні**: аналіз нормативно-правових документів в галузі дошкільної освіти, аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури, аналіз матеріалів і публікацій у періодичній пресі, вивчення педагогічного досвіду;

- **емпіричні**: вивчення і узагальнення досвіду дошкільної освіти з проблеми дослідження; визначення рівня естетичного розвитку дітей старшого дошкільного віку в образотворчій діяльності; педагогічне спостереження за учасниками експерименту (педагоги, батьки, діти); аналіз естетичного середовища в ЗДО.

В основу дослідження покладена **гіпотеза** проте, що ігрові прийоми навчання сприяють формуванню навичок сюжетного малювання у старших дошкільників.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає у тому, щоб довести ефективність навичок сюжетного малювання у старших дошкільників засобами образотворчої діяльності за допомогою ігрових прийомів.

Теоретичне значення роботи полягає у розширенні знань та розумінь про можливості використання фахівцями дошкільної освіти засобами образотворчої діяльності.

Практична значущість. Результати дослідження можуть бути використані у навчальному процесі дошкільної ланки освіти, а також як матеріал до лекцій та семінарсько-практичних занять.

Апробація результатів дослідження. Результати випускної роботи були представлені на засіданні кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти педагогічного факультету Херсонського державного університету та приймала участь в дистанційній міждисциплінарній V міжнародній науково-практичній конференції «Trends in science and practice of today», 19-22 жовтня 2021р., Анкара, Туреччина «Вплив дидактичних ігор для формування пізнавальної активності дітей на заняттях з екології» сертифікат, та в збірці студентських наукових робіт «Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти» (2021).

Структура та обсяг роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ НАВЧАННЯ СЮЖЕТНОМУ МАЛЮВАННЮ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Малювання як вид образотворчої діяльності дітей, його значення в розвитку дітей старшого дошкільного віку

Художня діяльність - це вид художньої діяльності, що полягає у практичній діяльності дітей, яка має на меті реалізувати ідеї, передати враження від світу у художніх образах, за допомогою вираження на площині чи в об'ємі, з використанням різноманітних видів матеріалів. Для дітей дошкільного віку мистецтво має ключове значення для розвитку особистості як джерело позитивних емоцій, пізнавальної активності та творчості [9, 12].

Найпоширеніші види мистецької діяльності у дошкільних навчальних закладах - це малювання, ліплення, аплікація та дизайн (конструювання). Кожен із цих видів художньої діяльності, вирішуючи для кожного одне завдання, відображати враження дітей від навколишнього світу, має специфічні особливості, що визначаються унікальністю наочного матеріалу, методів, форм і прийомів.

Малювання - одне з найпоширеніших занять дітей дошкільного віку, завдяки великому потенціалу прояву своїх творчих здібностей. Зміст творчості в малюнку обмежений лише обмеженнями дитячої уяви. На малюнку діти передають все, що їх цікавить: об'єкти навколишнього світу, суспільні відносини, улюблених героїв та інше. Малювання дозволяє дошкільнятам показати своє ставлення до представлених об'єктів за допомогою різних засобів виразності. Освоюючи закони та прийоми композиції, діти повніше і багатше починають відображати свої уявлення у вигаданих творах.

Малюнок дітей дошкільного віку поділяється на основні три види діяльності: предметної, сюжетної та декоративної [6]. Малювання об'єктів

(малювання окремих предметів дітьми) поглиблює уявлення дітей про різноманітність та естетичне багатство об'єктивного світу, формує здатність аналізувати та оцінювати ознаки об'єкта. У процесі тематичного малювання діти знайомляться з прийомами вираження та технічними засобами малювання, вони розвивають графічні вміння та навички.

За словами Н. Дьяченко, малювання предметів розвиває у дітей здатність естетичних смаків сприймати навколишнє, спостерігати, увагу, зорову пам'ять, образне мислення та задум. У процесі тематичного малювання діти вчаться малювати по пам'яті, відповідно до задуму задуманої теми, з натури, а також дізнаються про багатство кольорів і форм світу, творів мистецтва, фрагментів народної творчості [20].

Викладаючи предметне малювання для дітей дошкільного віку, використовуються такі основні методи створення малюнка:

1) спосіб малювання з природи, або з натури. Цей спосіб відтворення включає відносну точність передачі контурів об'єкта, його положення в просторі, співвідношення сторін частин та колір. Таким чином діти вчаться порівнювати ознаки предмета з його зображенням та виправляти будь-які спотворення;

2) спосіб малювання по пам'яті. Цей вид малюнка полягає у передачі ознак об'єкта та його розташування в той або інший момент, коли відбувається процес сприйняття у дитини;

3) спосіб малювання графічних навиків у представленому вигляді. Він відноситься до графічного зображення узагальнених ознак, властивих цій категорії об'єктів у будь-якому просторовому положенні. Такий спосіб малювання є основою для імпровізації в композиційному рішенні, дозволяючи дитині розміщувати об'єкти предметів у просторовому положенні, що відповідає його плану [16].

Малювання розвивається на основі вмінь та навичок, набутих у процесі навчання предметному, сюжетному чи творчому малюванню. Малювання сюжету полягає у відтворенні окремого сюжету в картині, а також у частому

вираженні свого ставлення до зображеної особи. Головне при зображенні сюжетного малюнку, це дотримання створення композиційного рішення, що визначає розташування основних предметних одиниць малюнка в просторі та в часі. Робота над сюжетним малюнком починається зі створення ідеї для композиції.

У дослідженні Н. Кириченко, основна мета малювання сюжету - навчити дітей малювати повідомлення своїх вражень з навколишньої дійсності [26]. Сюжетний малюнок - важливий інструмент для розвитку старших дошкільників. У процесі малювання сюжету розвиваються такі психічні процеси: сприйняття, уява, пам'ять, увага, мислення, воля, а також емоційний та особистісний розвиток дитини. Дошкільник розвиває такі риси характеру, як самостійність, ініціативність, акуратність, розвиває моторику, а також творчі та художні навички [2].

Сюжетний малюнок впроваджується на заняттях образотворчої діяльності (малювання) в середній групі дошкільної освіти і починається з найпростішого розміщення двох - трьох предметів в зображенні одному рядку. Пізніше діти опановують інші техніки складання сюжетних малюнків, вчать розміщувати предмети навколо аркуша паперу. До чотирьох - п'яти років діти не можуть показувати правильні пропорції між об'єктами на малюнку. Проте вже у старшому дошкільному віці рівень розвитку сприйняття та просторового мислення досягає необхідного для цього рівня. Більше того, у дітей старшої групи вони зображують у свої малюнках не тільки центральне зображення об'єктів композиції, а й навколишнє середовище [20].

У процесі малювання сюжету діти вчать передавати свої враження від спостережливості за природою, за літературних змістом творів, засвоюють основні закони композиції для малювання сюжетного малюнку та ілюстрацій, вчать оволодівати навички передачі форми, пропорція, просторове розташування предметів графічного зображення. У процесі формування вміння малювати сюжет діти розвивають творчі здібності,

створюють естетичний погляд на сприйняття навколишнього світу, просторове сприйняття, зорове мислення, пізнавальну діяльність, ініціативу, самостійність, пам'ять, інтерес до мистецтва, цілеспрямованість та художній смак [17].

В дошкільному закладі декоративне мистецтво – це створення різних візерунків з використанням наочного матеріалу на площині паперу та об'ємних виробів з пластичних матеріалів, пап'є-маше. Л. Скиданова та Л. Сірченко, було розглянуто багато методологічних аспектів навчання декоративного малювання дошкільнят [45].

Ознайомлюючи дітей дошкільного віку із творами декоративного мистецтва, вихователь виховує у дітей патріотизм до рідного краю, любов до своєї країни та повагу до праці. На заняттях з декоративного мистецтва починаються у середній групі дошкільної освіти, хоча деякі аспекти цього виду мистецтва присутні у молодшій групі, вчать теж красу цього виду. У процесі декоративного розпису дошкільнята розвивають навички передавання колірної гами зображення, оволодівають прийомами декоративного розпису, вчать виконувати в групі колективну роботу, виготовляючи панно з окремих декоративних елементів [47].

Основними предметами та матеріалами, які доступними для дошкільнят, є олівці, пензлі, акварель та гуашеві фарби. Основні особливості малювання олівцем пов'язані зі створенням лінійних форм та їх зображення, послідовність виконання та етапи роботи над створення малюнка: спочатку вирішується в зображенні лінійний контур, потім зафарбовуються деталі малюнка. Робота з цим наочним матеріалом сприяє формуванню операції розумового аналізу, оскільки вона вчить дитину виконувати певну послідовність дій зображення. Крім того, малювання та фарбування олівцями розвиває свободу та точність, завдяки чіткому зображенню поділу малюнка на окремі графічні елементи.

Використання акварельних та гуашових фарб має велике значення для сенсорного розвитку дітей дошкільного віку. У процесі малювання фарбами з

дітьми в них розвивається здатність сприймати колір та предметне зображення. І створення форми не є лінійним, як у випадку з малюнком олівцем, а у зворотному напрямку - від колірної плями. Акварельні та гуашові фарби найкраще підходять для дітей дошкільного віку з малювання картин природи, а також елементів тематичного та декоративного розпису.

Набір матеріалів художніх засобів, які пропонуються старшим дошкільнятам у дитячому садку, є більш різноманітним. Крім олівців кольорових, акварелі та гуашових фарб, він містить вугільний олівець, кольорову крейду, пастель, сангіну, вугілля та інші матеріали. Кожен із перерахованих цих матеріалів дозволяє розширити у дітей коло завдань, пов'язаних із навчанням малювання. Наприклад, використання вугільного олівця або соусом, ці матеріали сприяють на розвиток здатності передавати форму та текстуру об'єкта. Кольорова крейда сприяє та дозволяє полегшувати легко фарбувати великі форми. Пастель дозволяє виражати свою барвистість в різних відтінках колоритності [50].

На заняттях художньої діяльності, окрім вирішення нагальних проблем у навчанні, є одним із найоптимальніших способів загального розвитку дітей. Навчання в дошкільному закладі з малювання, ліплення та конструювання з елементами дизайну позитивно впливає на когнітивне, емоційне, морально-етичне виховання дітей дошкільного віку. В цих рамках нашої роботи варто більш детально розглянути важливість малювання як наочної (художньої) діяльності для дітей старшого дошкільного віку.

Дітей старшого дошкільного віку можна вважати розквітом дитячого малювання. В період з 5-7 років діти характеризуються прагненням передати об'єкти сприймання предметів, явища на малюнку. У цьому процесі відтворення характерних рис намальованого об'єкта нерозривно пов'язане з вираженням емоційного ставлення до нього за допомогою набору експресивних прийомів - використання кольору, характер ліній, ступінь малюнка, пропорційність тощо [18].

У дітей віком шести та семи років вперше в онтогенезі можна спостерігати в них перші спроби самостійно художньо-творчої діяльності, унікальністю якої є формування здатності створювати та реалізовувати творчі ідеї, на сукупності раніше вивчених методів та прийомів технік виконання в малюванні. Наявність інтересів, нахилів та вроджених схильностей до художньої діяльності часто стає помітною вже в дошкільному віці [21, 35].

Психологічні риси, що мають успіх дитини в мистецтві, пов'язані з цими властивостями та рисами характеру. Перш за все, це самостійно знаходити нове рішення та застосовувати вивчене в абсолютно різних ситуаціях. Але, творчі та художні здібності дітей дошкільного віку значною мірою визначаються вольовими проявами, серед яких незалежність та ініціатива мають особливе значення. Прояв творчості можна віднести лише до самостійних дій, відзначених особистісною оригінальністю. Ініціатива виражається у готовності знайти та застосувати щось нове у своїй роботі [34].

Для розвитку дитячого малювання існують декілька етапів. Поступово, в дошкільному дитинстві, дитина переходить від зображення окремих предметів до створення сюжетів - зображення життєвих подій, сцен з казок та оповідань, що містять безліч предметів та персонажів. Створення малюнків починається з детальної ідеї, яка послідовно реалізується на аркуші паперу.

Однією з найяскравіших особливостей дитячого малюнка є створення його схематичності. Образ малюнка дитини дошкільного віку плоский, що не враховує всіх вимог до обсягу тем та перспективи. Малюючи персонажі та предмети діти найчастіше передають зображення в один ряд. У процесі навчання художнього малюванню діти дошкільного віку поступово опановують найпростіші композиційні прийоми [8].

Відмінною рисою схематичного малюнка дітей є позначення численних, але не намальованих деталей. Наприклад, у процесі малювання людини діти можуть зобразити його внутрішні органи так, ніби їх видно.

Емоційність це одна риса дошкільника, яка притаманна дитячого малюнку. В процесі малювання для дітей важливий не тільки як творча та розвиваюча діяльність, а й як спосіб передачі ставлення до предметів, процесів та явищ. Наприклад, найвизначніша фігура на кресленні контуру має великий розмір та промальовування. Об'єкт, який намальований викликає у дитини негативні емоції, буде подано недбало, схематично, з ламаними лініями [49].

Колір також є засобом вираження. Як правило, предмети та явища, які відчуває дитина, представлені у яскравих, теплих кольорах у різноманітних кольорах. На противагу цьому, об'єкти негативного ставлення дитини часто бувають темними та одноманітними. Передаючи зв'язок із зображенням через колір, дитина припиняє надавати об'єктам їх природні кольори [40]. Наявність таких засобів вираження в дитячих малюнках дозволяє використовувати процес малювання як прийом психологічної проекції, спрямований на розпізнавання ставлення дитини до предметів, які вона представляє («Будинок. Дерево. Людина», «Кінетичний малюнок сім'я» тощо) [48].

Дитина яка малює - це особистість яка визначаються в їх індивідуальними інтересами, симпатіями та антипатіями, ступенем навчання малюванню, загальним емоційним ставленням та життєвим досвідом. Ці аспекти знаходять відображення у змісті, сюжеті, композиції, виборі техніки та наочному матеріалі.

Процес навчання малювання в дошкільному закладі це система засвоєння принципів зображення малюнків носить двоякий характер. З одного боку, оволодіння методами, техніками та прийомами малювання дозволяє дитині створити та реалізувати власну ідею у малюнку. З іншого боку, спостерігається поступове зниження оригінальності та ясності. Тому умова необхідного розвитку дитячої творчості, особливо малювання, є здатність приймати власні рішення в процесі створення та реалізації творчої ідеї [42].

Отже, навчання малюванню, одному з основних і найпоширеніших видів мистецтва, є необхідною умовою повноцінного розвитку дитини дошкільного віку. Діти старшого дошкільного віку на заняттях малювання сприяють розвитку таких пізнавальних процесів, як сприйняття, увага, пам'ять, мислення, вони забезпечують створення уявлень про навколишній світ, вирішення проблем з морально-етичного виховання.

1.2. Завдання навчити сюжетному малюванню дітей старшого дошкільного віку

Основною метою сюжетного малювання - навчити дітей дошкільного віку передавати свої уяви та враження від навколишньої дії, змістом якої є сюжет. Також, можна розглянути, які особливості малювання сюжету як різновиду дитячої творчості обумовлені завданнями навчання цього виду художньої діяльності.

Сюжетне малювання це відмінна риса яка необхідно правильно відображати пропорції між об'єктами. Ця діяльність представлена дитині з подвійної точки зору. З одного боку, представлені предмети насправді мають різний розмір, що має бути відображено на малюнку. З іншого боку, впливає на розмір зображувального об'єкта, який впливає на розташування в просторі. Щоб вирішити цю проблему дитина повинна орієнтуватися та вміти порівнювати об'єкти зображення, бачити зв'язок між ними. Таким чином, здатність зобразити сюжет вимагає певного рівня розвитку сприйняття, а також аналітичної та синтетичної діяльності. Тому навчання майстерності малювання сюжету в дитячому садку починається з молодших груп і триває у дітей старшого віку [22].

Ще одна особливість, що визначає завдання навчання сюжетному малюванню, у зв'язку з тим, що в процесі цієї художньої діяльності дошкільник має виділити центр композиції, враховуючи характер взаємодії та просторове розташування об'єктів відносно один одного, зберігати

пропорції, передавати рух зображення. Тому діти дошкільного віку ознайомлюються з різними прийомами та засобами вираження, які відповідають змісту зображення, переданого в зображенні [24].

Для дитини дошкільного віку придбання цих засобів художньої виразності досить складне і тривалий час, тому процес вдосконалення навички малювання сюжету потребує тривалої та систематичної допомоги, навчання вихователя. Більшість освітніх програм, призначених для реалізації у дошкільних закладах, включають завдання для розвитку навичок малювання сюжету.

На думку Т. Бабаєвої, яка виділяє такі завдання для розвитку зорових навичок, необхідних для малювання сюжету: презентація теми близьких, середніх і далеких планів, лінії горизонту; удосконалення вміння підкреслювати найважливіше, передавати відносини між об'єктами [14]. Таким чином, автор описує навички, над якими працює вихователь у процесі навчання малювання сюжету для дітей старших дошкільнят.

Пані М. Васильєва також висвітлила свої завдання, спрямовані на розвиток у дітей навичок малювання сюжету зі старшої групи. Автор розмірковує над такими аспектами малювання сюжету: навчання передачі рухів персонажів; удосконалення вміння передавати до образів зображення предметів, явищ дійсності та літературних творів; спонукати дітей передавати на малюнках відмінності у пропорціях, формах та розмірах [41].

Основне завдання О. Дяченка у навчанні сюжетного малювання старшим дошкільнятам - передати різні малюнки у малюнку за допомогою художніх засобів виразності. Велика увага в цьому віці в цій програмі приділяється розвитку психічної складової, необхідної для побудови двох фігурних композицій та тематичного малювання сюжету, вони передають парні об'єднання. Вправи на цю тему полягають в оцінці особливостей взаємодія між предметами, ознаками дії та візуальними особливостями героїв, що взаємодіють, ідентифікуючи їх емоційні відносини [46].

Проаналізувавши різні підходи до навчання сюжетного малювання дошкільнятам, представлені в освітніх програмах, ми можемо узагальнити та виділити такі основні завдання для навчання сюжетному малюванню у старшій групі:

1) розширити тему дитячих малюнків, навчити діти проявляти ініціативу та самостійність у виборі сюжетного зображення на задану тему чи за проектом. З п'яти та шости років зміст дитячих вигаданих малюнків значно збагачується внаслідок набутих візуальних переживань. Дошкільнята починають зображати не тільки основні елементи композиції, які несуть основне смислове навантаження, а й другорядні.

Здатність самостійно вирішувати зміст зображення дозволяє дошкільнятам розвивати вміння аналізувати спостережувані об'єкти та події, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та створювати просторово-часові уявлення. Завдяки цьому дитина розуміє можливість передати мить реальності за допомогою наочних посібників; 1 - формування вміння подавати смислові відношення та просторові відносини між елементами композиції. Рівень розвитку просторового сприйняття, зорового контролю, недосконалість операції аналізу та синтезу, властивий дітям дошкільного віку, без відповідної підготовки роблять помилки у передачі просторових відносин неминучими; 2 - розвиток вміння зображувати рухомі об'єкти. Діти дошкільного віку не можуть самостійно передати образ дії, руху, динаміки. Е. Флеріна помітила, що 3-4-річна дитина робить зображення статичним і замінює рух зображуваного предмета власним рухом, словом чи грою. Здатність зображувати рух в образі з'являється у дошкільнят лише в результаті спеціальної підготовки [55]; 3 - розвивати композиційні навички. Для дітей старшої групи дошкільного навчального закладу тренування вміння рухатися по космічному аркушу землі та неба, особливостей розташування предметів залежно від їх відстані, взаємодії між об'єктами композиції справжній; 4 - розвивати відчуття кольору. Діти старшого дошкільного віку, які відвідують та вчаться вибирати кольори та відтінки

відповідно до теми картини. Це найбільш очевидно під час малювання природи. Наприклад, для осінньої картини потрібні яскраві, теплі кольори, для малювання літньої природи – різноманітні відтінки теплих та холодних кольорів, що зображують зимовий пейзаж, вам знадобляться різні відтінки зеленого, холодні фарби та інші. Підібрати фарби для картини складніше, прокидається весняна природа. Тому при малюванні на цю тему часто береться більш детальний зміст: «Первоцвіт», «Перші листочки» тощо [7].

На думку Г. Григор'єва яка зауважила, що завдання з малювання сюжету не слід зводити до наочних завдань, оскільки вони є конкретизацією загальних завдань, які спрямовують вихователем на формування загальної діяльності та розвитку дітей особистості дошкільнят [13]. Тому вона визначила такі завдання:

1) формування інтересу до навколишніх об'єктів, явищ природи, суспільних явищ та подій, людей, їх дій та стосунків; сприяння формуванню моральної, естетичної позиції дітей;

2) розвиток у дошкільнят готовності ділитися своїми враженнями та враженнями за допомогою малювання;

3) формування у дітей бажання та здібності прийняти від дорослих та постановка відповідних цілей (тем) та завдань;

4) розвиток у дітей умінь створювати ідею малюнка, визначати її зміст та способи подання заздалегідь;

5) навчання дітей дошкільного віку доступним способам подання сюжетного зображення:

а) навчальним прийомом створення найпростіших композицій (розташування картинок на площині аркуша);

б) навчитися підкреслювати головне в сюжеті та представляти ці об'єкти та персонажів у картині як центральну частину композиції;

в) навчитися зображувати зв'язок розміру, відносного положення в просторі;

г) направляти дітей передавати дії через зображення руху, динаміки, поз, деталей;

б) навчити дітей методам сприйняття та спостереження за явищами навколишнього світу, необхідними для складання сюжету малювання;

7) розвивати у дошкільнят розуміння залежності якості зображення від якості спостереження, формування їх бажання та, якщо можливо, потреби в спостереженні;

8) заохочення дітей до самостійності, виявлення творчих здібностей у створенні ідеї малювання сюжету: пошук унікального змісту, використання відповідних, різних засобів вираження: композиція, колір тощо;

9) навчити дітей відчувати виразність зображення, стимулювати емоційну реакцію на нього, змусити їх зрозуміти залежність виразності зображення від використаних засобів, методів зображення, тобто формувати здатність творчо сприймати малюнки [11].

Отже, можна зробити висновок, що більшість авторів дошкільних освітніх програм вказують як основні завдання для дітей старшого дошкільного віку декілька завдань, пов'язаних із навчанням малюванню сюжету. Серед них - розширення теми сюжетних малюнків, формування композиційних умінь, розвиток уміння передавати пропорції та рух зображуваних предметів, а також продовження роботи над створенням забарвлення малюнка.

1.3. Використання ігрових прийомів навчання у формуванні навичок сюжетного малювання у старших дошкільників

У навчанні дітей дошкільного віку поширеним та педагогічно обґрунтованим є використання ігрових методів і прийомів, які сприяють появі та розвитку мотивації до навчання та пізнавальної діяльності шляхом поєднання навчання та гри. Ці прийоми включають різноманітні дидактичні ігри, театральні та вигадані рольові ігри, деякі рухливі ігри, епізодичні ігрові

прийоми (головоломки, ігрові вправи, ігрові прийоми з іграшками та предметами тощо). Чим молодша дитина, тим значніше місце ігрових прийомів та методів у структурі її освіти [3]. Наприклад, у молодшій дошкільній групі гра часто стає основним змістом уроку. У процесі навчання дітей 4-7 років гра є частиною безпосередньої навчальної діяльності, спрямованої на закріплення та практичне застосування знань або створення сприятливого емоційного фону для занять та мотивації до гри.

Переваги навчальної гри були виявлені, вивчені та описані у роботах вітчизняних вчених педагогів та психологів - Б. Ананьєва, Л. Виготський, О. Леонтєва, Д. Ельконін [1, 8, 35, 59]. Свій внесок у розвиток цього питання зробили З. Богуславська, Г. Григор'єва, Т. Комарова, Н. Сакуліна, Є. Флеріна [4, 10, 29, 43, 55]. Результатом тривалого психологічного дослідження, проведеного А. Леонтєвим та А. Запорожець, стало положення про те, що більшість пізнавальних процесів дитини - почуття, сприйняття, пам'ять, увага, уява, мислення - найбільш ефективно розвиваються в іграх [21, 35].

Експериментальна діяльність, присвячена вивченню закономірностей та особливостей навчальної діяльності у дітей дошкільного віку, З. Богуславська знайшла таку особливість. Прояви інтересу та пізнавальної діяльності стосовно навчального матеріалу у дітей дошкільного віку найбільш характерні, коли пізнавальний матеріал включається до ігрової, практичної чи наочно-продуктивної діяльності. У цьому випадку ігрова діяльність, яку він проводить стосовно цього періоду дитинства, має найбільшу перевагу [4].

Тому найкращими способами навчання в дошкільному віці можна вважати ігрові прийоми. Це положення знайшло відображення у працях Г. Григор'єва, Т. Доронова, Р. Казкова, Є. Флеріна [11, 17, 25, 55]. Як стверджує А. Запорожець, що прийоми гри повинні бути орієнтовані на вирішення дидактичних завдань, але повинні бути максимально наближені до реальної гри, мати важливі особливості [21].

Своє дослідження Г. Григор'єва присвятила вивченню особливостей застосування ігрових методів у навчанні дітей різного віку, а також їх ролі в процесі формування навичок художньої діяльності. В результаті дослідження автор виявив вплив позитивний ігрових прийомів для підвищення мотивації дошкільнят та емоційне сприятливе ставлення до мистецтва, що призвело до підвищення ефективності процесу навчання [11].

Але, Е. Флеріна розробила класифікацію використання ігрових прийомів у навчанні дошкільнят малюванню:

- перша ігрова вправа. Цей тип ігрової техніки використовується для відпрацювання певних умінь та навичок. Наприклад, практика гри «Приховати зайця від лисиці» передбачає висиджування персонажа зайця і спрямована на розвиток таких візуальних рухових характеристик, як темп, сила, діапазон, ритм;

- друга колекція іграшок, предметів, художніх матеріалів. Він використовується на початковому етапі занять для створення мотивації до художньої діяльності та емоційно сприятливої атмосфери на заняттях. Крім того, підігрів іграшок або предметів дозволяє у доступній та цікавій формі пояснити дитині методи роботи, розглянути та, у разі необхідності, оглянути представлений предмет. Наприклад, лялька приходить у гості до дітей і просить їх створити картинку. Від свого імені вихователь може показати дітям нові техніки, проводити постійний моніторинг прогресу малювання та аналізувати роботу дітей наприкінці заняття.

Е. Флеріна рекомендує обіграти делікатні матеріали для дітей дошкільного віку. Цю техніку слід використовувати при першому знайомстві з новим художнім матеріалом та як з ним працювати. Наприклад, знайомлячи дітей з акварельними фарбами, вихователь може використовувати та подарувати дітям пензлик, який «любить доглядати за фарбами – роїти і мити їх»;

- в третє, обіграти зображення (розроблено та описано Т. Доронової). Вона поділяється на два типи прийомів залежно від етапу роботи з обігриванням відтворюваним малюнком:

а) обігривання для створеної незавершеної картини: складається з ігровою діяльністю, в якому допомагають вдосконалити техніку малювання. Наприклад, «Норка для мишей» - для якісного роздуму графічного зображення штриховки (якщо відстань між попаданнями занадто велика, «голодна кішка зможе увійти в нору і з'їсти мишеня»); б) обігривання готової картини:

- справжня дія з дитячими творами (наприклад, об'єднання казкових малюнків в одну книгу-альбом);
- плоске зображення обігривання за допомогою плоских іграшок (так, картонна фігурка принцеси може зображувати замок);
- словесні ігри обігривання (діалог між героями, наприклад, про переваги та недоліки дитячої праці в кінці заняття) [16];
- в четверте, ігрові прийоми з елементами рольової гри. Вибір цієї ігрової техніки опосередкований наявністю в репертуарі дитячих ігор великої кількості рольових ігор за сюжетом. Так, діти можуть розподілити для себе роль садівника, уявляючи квітучий літній сад.

Ці прийоми поєднують основні ігрові особливості та заняття мистецтвом. Тому вони близькі, зрозумілі та природні для дітей старшого дошкільного віку. У процесі розробки та впровадження конкретних ігрових прийомів у групі вихователь доводиться покладатися на рівень розвитку дітей, їх знання, уміння та навички у художньо-ігровій діяльності, а також на ігрові уподобання [30]. В процесі навчання використовуються різні комбінації всіх видів ігрових прийомів.

Оригінальність використання ігрових прийомів у навчанні сюжетного малювання дітей дошкільного віку визначається завданнями управління художньою діяльністю, особливостями навчально-творчих завдань. Залежно від того, хто займає керівну посаду, усі види діяльності поділяються на три

види: передача нових знань; діяльність, спрямована на практику застосування знань та навичок, та творча діяльність.

Під час занять, спрямованих на передачу нових знань, а також на творчих заняттях використовуються ігрові прийоми, які сприяють позитивному сприйняттю історії дошкільнят, пояснюють і демонструють новий спосіб дії вихователя. Техніка гри в цьому випадку може викликати у дитини 5-6 років зацікавлення темою картини, краще розуміння та бажання виконати завдання [16].

У тих випадках, коли вихователь показує шлях зображення, техніка відтворення створеного образу може бути використана для пояснення, зосередження на методах дій. У цьому випадку прийоми гри доповнюються прямими методами навчання - додаткова демонстрація, пояснення, поради тощо. Якщо розвиток будь-яких методів художньої діяльності важкий для дітей, доцільно використовувати техніку гри з малюнками на основі словесної дії, з мінімальним відволікаючим ефектом, разом із здатністю контролювати хід малювання. Використання іграшкових персонажів дозволяє відволікається дитині повернутися до процесу створення творчого продукту. Під час занять, метою якого є ознайомлення дітей з новим способом малювання, на завершальному етапі аналізу дитячих робіт також доцільно використовувати ігрові прийоми, щоб уникнути одноманітності їх оцінювання.

На початковому етапі цього виду навчання, щоб увійти в ігрову ситуацію, формуючи мотивацію до створення оригінальної ідеї та її втілення на фотографії. При керівництві реалізацією плану немає принципової різниці в техніках, що використовуються в грі, порівняно з іншими видами діяльності. Вихователь рідше користується порадами, більше питань та заохоченнями [8, 17]. При аналізі та оцінці творчості дітей віком п'яти та шости років ми використовуємо ті ж ігрові прийоми, що і в інших видах діяльності, але вони насамперед спрямовані на аналіз та оцінку різноманітності, унікальності образів та ступеня наочності.

Окрім набору навчальних завдань та творчих занять, специфіка використання ігрових прийомів для навчання малювання дітей старшого дошкільного віку впливає на їх місце у структурі заняття. Існує три структурно - функціональні частини занять: перша частина – це етап мотивації та створення творчої ідеї; друга частина - процес її реалізації, що втілюється в процесі створення іміджу; частина третя - підведення підсумків, аналіз та оцінка продукції. Оскільки кожен із цих етапів має певні завдання, їх характеристика визначає ефективність конкретних прийомів навчання ігор [8].

Заняття у першій частині набір ігрових прийомів, які використовуються для навчання дітей віком з п'яти та шести років, різноманітний: нагрівання предметів, малюнків та іграшок, сюжетно-наочне завдання з незавершеним малюнком, відтворення готового малюнка.

У другій частині занять оптимальною технікою гри є відтворення картинок, оскільки управління процесом малювання передбачає діяльність учителя, пов'язану з постійним контролем та оцінкою виконання плану.

У третій частині вихователь має на меті «пожвавити» образ, допомогти дітям помітити сильні та слабкі сторони своєї роботи та посилити бажання займатися художньою діяльністю. Одне з важливих завдань цієї частини уроку для старших дошкільнят - навчити їх прийомам аналізу. У наборі різноманітних методів і прийомів важливо використовувати техніку нагрівання готового зображення. Подальше ігрове використання роботи впливає з мотивації до гри на початку уроку, тому діти чекають цього аналізу гри. Застосування гри продукту діяльності повинно бути таким, щоб були розкриті його переваги, недоліки та причини. Ця ігрова техніка знайомить дітей із представленою ситуацією, створює відчуття участі у подіях. Дії в грі можуть бути позначені словами або імітувати зовнішній образ реальної, продуктивної діяльності, вони часто виконуються з малюнками, іграшками, предметами [17].

Тому, як пріоритетна діяльність дошкільника, має гра яке велике значення для її всебічного розвитку. Передаючи в грі враження від навколишнього життя, дитина переживає життєві ситуації, своє ставлення до подій. Враження отримуються плавно, глобально, розподілено. Ця гра дуже схожа на мистецтво. Відображуючи враження в картинках гри, мистецтва, дитина відчуває естетичні та моральні почуття. І цей факт гри, дає вихователю можливість поєднати гру з мистецтвом. Використання різних ігрових прийомів у навчанні малювання дітей дошкільників стимулює мистецька дія дітей. Заняття цікавіші. Діти активно залучаються до робочого процесу, насолоджуючись малюванням.

Отже, навчання малюванню є необхідною умовою повноцінного розвитку дитини дошкільного віку. У дошкільному віці заняття з малювання сюжетом сприяють розвитку таких пізнавальних процесів, як сприйняття, увага, пам'ять, мислення та забезпечують формування уяви про навколишній світ, вирішують проблему морально та етичного виховання.

Основним завданням навчання сюжетного малювання для дітей з п'яти та шести років є розширення теми сюжетних малюнків, формування композиційних умінь, розвиток вміння передавати пропорції та рух зображуваних предметів, а також продовження роботи над створенням колірної гами. Для того, щоб вирішити ці проблеми, доцільно використовувати різні методи та прийоми, серед яких прийоми гри за допомогою гри особливо цікаві в цій роботі.

Провідною діяльністю старших дошкільників є гра. Використання ігрових прийомів допомагає підтримувати інтерес до процесу малювання, допомагає оволодіти та закріпити навички малювання сюжету, формує пізнавальну діяльність, розвиває пізнавальні процеси, а також емоційно та вольову сферу особистості дітей.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ СЮЖЕТНОМУ МАЛЮВАННЮ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Вивчення особливостей оволодіння навичками сюжетного малювання у дітей старшого дошкільного віку

В експериментальному дослідженні брало участь 20 дітей старшого дошкільного віку, які були розділені на дві групи: експериментальну (10 дітей старшого дошкільного віку), і контрольну (10 старших дошкільнят) з дитячого відділення Чернобаївського ліцею.

Експериментальне дослідження проводилася в три етапи: констатуючий, формуючий, контрольний.

1. Метою дослідження є виявлення ефективності прийомів ігрового навчання у процесі формування навичок малювання сюжету у дітей старшого дошкільного віку.

Цілі дослідження:

1. Обґрунтувати теоретичну проблему формування навичок сюжетного малювання у дітей старшого дошкільного віку за допомогою прийомів ігрового навчання.

2. Визначить рівень розвитку навичок сюжетного малювання у дітей старшого дошкільного віку.

3. Розробити комплекс заходів для розвитку навичок малювання сюжету у дітей старшого дошкільного віку та експериментально перевірити його ефективність.

2. Мета: визначити рівень розвитку навичок сюжетного малювання у дітей старшого дошкільного віку.

Завдання дослідження:

1. Вибрати методику визначення рівня розвитку навичок сюжетного малювання у дітей старшого дошкільного віку.

2. Діагностувати рівень розвитку навичок сюжетного малювання у старших дошкільнят.

3. Проаналізуйте результати діагностичного рівня.

Аналіз продукту був обраний як метод діагностики рівня розвитку навичок малювання сюжету у дітей старшого дошкільного віку. Малюнки дітей були проаналізовані за ознаками, визначеними Т.Комаровою [32].

1. Зміст образу (повнота створеного образу).

2. Передача форми (форма передається точно; є невелике спотворення; є спотворення значною, не вдалась форма).

3. Структура об'єкта (частини розташовані правильно; є незначні спотворення; частини об'єкта розташовані неправильно).

4. Перенесення пропорцій об'єкта на зображенні (спостерігаються пропорції об'єкта, є незначні спотворення, пропорції об'єкта передаються неправильно).

5. Композиційне рішення: - положення зображення на аркуші (на всій площині аркуша; на смузі аркуша, не придуманої, вона випадкова); - співвідношення розмірів різних зображень, що складають зображення (існує пропорційність зображення різних об'єктів; є невелике спотворення; пропорційність різних об'єктів передається неправильно); - композиційна передача в техніки візування (невизначена, некомпетентна передача руху; статичне зображення).

6. Регулювання діяльності:

- ставлення до оцінки дорослого (адекватно реагує на коментарі дорослих, прагне виправити помилки, неточності; емоційно реагує на оцінку дорослого - він щасливий, коли його хвалять, темп роботи збільшується, коли зникає увага, діяльність сповільнюється або зовсім припиняється, байдужа до судження дорослого - діяльність не змінюється); - оцінка образу, створеного дитиною (адекватний; неадекватний, завищений, занижений; відсутній).

7. Рівень самостійності (виконує завдання самостійно, без допомоги вихователя, при необхідності задає питання; вимагає невеликої допомоги, рідко задає питання дорослій; потребує підтримки та стимулювання з боку дорослого, не задає питань дорослому). Відповідно до особливостей прояву цих якостей визначається рівень розвитку у дитини здібностей до сюжетного малювання.

Високий рівень розвитку навичок малювання сюжету-характеризується повнотою створеного зображення, точністю передачі форми, структурою та пропорціями представлених предметів, продуманим композиційним рішенням, самостійністю у виконанні креслення, а також уміння правильно оцінювати власний малюнок та реагувати на оцінку вихователя.

Середній рівень розвитку навичок малювання сюжету - він визначається в цьому випадку, якщо ви хочете, щоб зображення на кресленні не було повністю уточнене, виникають невеликі спотворення у передачі форми, структури та пропорцій представлених об'єктів, малюнок має композиційні недоліки. У ході мистецтва дитині мало потрібна допомога, оцінка власного малюнка може бути трохи завищена або недооцінена, а реакція на оцінку вихователя часто емоційна.

Низький рівень розвитку навичок малювання сюжету - характеризується поганим змістом зображення, неповне зображення, форма, структура та пропорції представлених об'єктів передаються неправильно, композиція є випадковою, без будь-яких спроб зберегти пропорції. У процесі художньої діяльності дитина стикається з серйозними труднощами, які вона не може подолати без допомоги вчителя. Оцінка власного малюнка відсутня або явно недостатня, ставлення до оцінки вихователя часто характеризується байдужістю.

Під час діагностики дітям було запропоновано намалювати малюнок до ілюстрації до улюбленої казки (дитина яка вибирає). Для цього дітям запропонували формату А4 білого аркушу паперу та олівці кольорові. Процес малювання та отримані креслення були оцінені відповідно до

вищезазначених параметрів. Результати діагностики наведені в таблицях 1 та 2 (див. Додаток А, Додаток Б).

Було встановлено, що на етапі оцінки експерименту рівень розвитку навичок малювання діаграм в експериментальній та контрольній групах ідентичні. Щодо 20% відсотків дітей дошкільного віку мають високий рівень розвитку навичок сюжетного малювання, а 40% відсотків - середній та низький.

Далі більш детально розглянемо рівень розвитку індивідуальних візуальних навичок, які формуються в процесі оволодіння дитиною сюжетним малюнком. Малюючи предмет, лише 20% відсотків дітей змогли передати точність форми предметів та об'єм на малюнку. Малюнки 40% відсотків дітей характеризуються незначними спотвореннями, а решта 40% - значними спотвореннями форми представлених предметів. Такий відсоток розподілу характерний як для контрольної, так і для експериментальної груп. У зв'язку з цим виникає необхідність додаткової роботи з навчання дітей старшого дошкільного віку передачі пропорційних форм на зображенню малюнку.

Розглядаючи особливість дитячого малюнка, як «будова зображення предмету», варто звернути увагу на такі особливості, властиві малюнкам зразка дітей старшого дошкільного віку. Для зображення малюнків 40% відсотків дітей експериментальної групи мають правильну структуру представлених об'єктів (у контрольній групі - для 60% відсотків), ще 40% відсотків (у контрольній групі - для 20% відсотків) - частково спотворені зображення. Але побудова зображення предметів на малюнку 20% відсотків дітей і експериментальній групі, а в контрольній можна оцінити як не вірні виконані роботи. Тому у старшій групі дошкільного навчального закладу необхідно продовжувати навчати дітей правильному зображенню будови об'єктів.

Важливим технічним параметром дитячого малюнку, який містить зображення будь-якого сюжету, є передача пропорцій. Як показник аналізу

дитячих малюнків, пропорційно дотримуючи зображення на малюнках свідчить що 40% відсотків дітей як експериментальної, так і контрольної груп на етапі констатувальному експерименті. В малюнках частково були порушені пропорції, які були зазначені в малюнку у кількості 20% відсотків експериментальної групи (незвично для контрольної групи не принципово). На зображених рисунках у 40% відсотків дітей з експериментальної групи (60% відсотків дітей з контрольної групи) пропорційне зображення об'єктів було виконано неправильно. Необхідно проводити роботу з навчання дітей дотримуватись пропорцій при подачі зображення в різних предметах.

Навчаючи старших дошкільнят малювати сюжет, належну увагу слід приділити такому важливому параметру, як композиція зображення. Композицію при аналізі дитячих малюнків, потрібно оцінювати за такими законами та характеристиками - положення на аркуші, співвідношення розмірів, передача руху. Розташування на всій площині. Розташування предметів уздовж лінії на папері листка, було характерним для 60% відсотків дітей експериментальної групи, а 40% відсотків дітей відносяться до контрольної групи. Випадкове розташування композиції відзначалося у малюнках 40% та 60% відсотків дітей експериментальної та контрольної груп відповідно.

Правильне співвідношення з точки зору складу характерне для показників 20% відсотків дітей експериментальної та контрольної групи. Частково спотворений коефіцієнт спостерігався у 40% відсотків дитячих робіт. Малюнки ще 40% відсотків дітей, які оцінили їх з точки зору вартісного показника, були неправильними.

На жодному з дитячих малюнків не було виявлено передачі руху. У 100% відсотків дітей контрольних та експериментальних груп зображення були статичними.

Наступний параметр, який був використаний для аналізу дитячої роботи, - регулювання діяльності, що характеризується з точки зору ставлення дитини до оцінки дорослого та оцінки малюка дитиною. Адекватною

відповіддю на оцінку дорослого можна вважати оцінку 40% відсотків дітей в експериментальній групі та 20% відсотків дітей в контрольній групі. Наприклад, Чечек А. почав зображувати предмет більш точно на аркуші паперу, коли вихователь помітив, що пропорції спотворені. Емоційну реакцію на оцінку дорослого на констатуючому етапі налаштування експерименту характеризували 40% відсотків дітей з експериментальної групи та 60% відсотків дітей з контрольної групи. Саша Т. нервував і на кілька хвилин перестала малювати, коли вихователь запропонував йому трохи уповільнити темп малювання, щоб підвищити точність роботи. 20% відсотків дітей експериментальної та контрольної груп були байдужі до оцінки вихователя. Наприклад, Толя І., отримавши зауваження від вихователя про нехтування деталями при малюванні персонажів, але він не змінив стиль манери малювання.

Правильна оцінка результатів власних дій характерна для 40% відсотків дітей експериментальної групи та 60% відсотків дітей контрольної групи. Наводячи приклад, Рада Ю. вона помітив, що картина виглядатиме краще, якби вона була намальована ретельніше і не виходила за рамки картини. Недостатню оцінку малювання зображення властива 40% відсотків дітей експериментальної групи та 20% відсотків дітей контрольної групи. Наприклад, Діма Б., незважаючи на низький рівень зображення малюнка, оцінив свою роботу як «найкращу з усіх». У 20% відсотків дітей, як в експериментальній, так і в контрольній групах, результати їхньої власної діяльності не оцінювалися.

Проводячи аналіз дитячих малюнків за останній параметром - це рівень процесу самостійності в художній діяльності. Самовиконання властиве 40% дітей експериментальної та контрольної груп. Невелику допомогу у процесі малювання надали 40% відсотків дітей експериментальної групи та 20% відсотків дітей контрольної групи. Найчастіше такі діти задавали вихователю питання типу «Чи можу я намалювати ...? І що далі?» та інше. 20% відсотків дітей експериментальної групи та 40% відсотків дітей контрольної групи

потребували підтримки та стимулювання з боку вихователя. Вони не ставили запитань самостійно, хоча потребували допомоги вихователя.

Отже, підсумовуючи вище сказане, слід зазначити, що дані аналізу дитячих вигаданих малюнків на етапі експериментальної постановки показали необхідність підвищення ефективності навчання вигаданому малюванню у дітей старшого дошкільного віку. Необхідно сформувати такі навички художньої діяльності: передача більш точніших форм, структури об'єкта, пропорційна передача на аркуш паперу, композиційні рішення, а також розвиток уміння регулювати художню діяльність та піднімати рівень самостійності у виконанні наочних завдань.

2.2. Зміст роботи по формуванню навичок сюжетного малювання у дітей старшого дошкільного віку за допомогою застосування ігрових прийомів

Мета: формування у дітей старшого дошкільного віку навиків малювання сюжету шляхом застосування ігрових прийомів навчання.

Завдання:

1. Розробка комплексу заходів щодо формування навичок малювання сюжету у дітей старшого дошкільного віку з використанням прийомів ігрового навчання.

2. Реалізувати заняття з формування навичок малювання сюжету у дітей старшого дошкільного віку в дошкільній освіті.

Заняття з навичками малювання сюжету були проведені в експериментальній групі з дітьми старшого дошкільного віку в дитячому садку.

Загалом були розроблені та випробувані різні види діяльності, кожен із яких має прийоми гри. На заняттях були введені такі ігрові прийоми та їхніх видів:

- ігрова практика (наприклад, на заняттях і «Трусливий зайчик і зайчик - хоробрий»), ігрова вправа «Покажи зайця» має на меті привернути увагу дітей до обличчя риси, жести та пози відважного та боягузливого кролика, які повинні бути відображені у сюжетному малюнку);

2) гра з іграшками, предметами, художніми матеріалами (наприклад, на заняттях «Сніговик несе листівку Діду Морозу» з метою спонукати дітей розповісти казку сніговиту («Сніговику-поштарик») та створити малюнки, щоб він запам'ятав);

3) відтворення зображення:

а) відтворення нерухомого, незавершеного зображення (на заняттях «відвідування Золотої рибки» вихователь проводить постійний контроль під час малювання, задаючи дитині навідні питання від імені іграшки чи намальованої Золотої рибки);

б) відтворення готової картини: • реальна дія з дитячою працею (наприклад, на заняттях з малювання «Колобок - рум'яна сторона» всі картинки об'єднані в книгу); • зображення на площині плоских фігур відтворюється за допомогою іграшкових площинних предметів (наприклад, на заняттях «Кольорова осінь» всі готові малюнки дітей склеюються разом, утворюючи «осінній сюжетний парк», у якому картонні чоловіки «проводять прогулянку», обговорюючи кожен паркову частину - кожен репродукцію зображення дитячих малюнків); • словесні обігрування (наприклад, на заняттях «Моя родина» проводиться аналіз дитячих робіт від імені трьох ведмедів, які завітали в гості в групу до дітей);

- ігрові прийоми з елементами рольової поведінки (наприклад, на заняттях «вантажівка під'їхала до магазину», діти уявляють себе фотографами, які беруть участь в номінації на кращу фотографію на цю тему, а в кінці заняття діти отримують «нагороду»).

Кожне проведене заняття складалося з трьох основних етапів, та кожен з яких характеризується певним використанням ігрових прийомів.

Вступна частина мотивує дітей виконувати свою роботу. Найпопулярніший ігровий прийом в дитячому закладі це - гра з іграшками, яка досягає позитивного емоційного настрою та викликає бажання допомогти іграшкам, виконати їхні прохання. Тож під час заняття «Хто живе на Півночі» до дітей приходять лялька Оленка, яка ніколи не виходила з дитячого садка, але дуже хоче познайомитися зі своєю країною та просить дітей щоб вони розповіли про природні зони, а потім намалюйте її північ.

Ще один прийом, який використовується для створення мотивації на початковому етапі занять, - це відтворення зображень. Під час заняття на тему «Зимова казка» вихователь пропонує дітям «прогулятися» по картинах із зображенням зимових пейзажів.

Основна частина уроку включає в себе демонстрацію того, як малювати або демонструвати готові продукти діяльності (якщо це передбачено завданнями програми) та дитяче малювання. На цьому етапі ігрові прийоми використовувалися в обмеженій кількості і максимально дискретно, щоб не відволікати дітей від гри. Наприклад, щоб продемонструвати готову продукцію, три плюшеві ведмедики «приносять» свої фотографії своїх сімей до групи (див. «Моя родина») або стежать за роботою, під час роботи - вихователь від імені чудової Жар-птаха задає дітям запитання, які призводять до ускладнень або неправильний порядок дій (див. заняття «Коник-стрибунець»).

Наприкінці заняття вихователь аналізує дитячі малюнки. З цією метою для відтворення зображення використовуються ігрові прийоми - усно, за допомогою іграшок або предметів, наприклад, коли дідусь-Лісовик аналізує роботи дітей (див. заняття «Лісові історії») або включає дійсні дії із зображеннями, наприклад, розміщення малюнків на затемнених аркуші паперу формату А2 для створення Царства теплих кольорів або Царства холодних кольорів (див. заняття «Чарівна країна кольорів»).

Перше заняття в групі на тему «Лісові історії» був присвячений формуванню вмінь створювати композиції в процесі пейзажного малюнка.

Була поставлена програмне завдання: навчити дітей малювати різні форми дерев, вдосконалювати нетрадиційні техніки, виразно передавати зображення дерев щоб викликати інтерес до колективної сюжетної роботи. Щоб спонукати дітей малювати, до них «приходив» дід-поштар Ліст, висловлюючи прохання від лісових тварин про допомогу, на що дошкільнята емоційно реагували. Наприкінці заняття від імені діда-поштаря Ліста було проведено аналіз малюнків дітей.

2 заняття на тему «Кольорова осінь» мав на меті розвинути вміння складати художній малюнок також навчити дітей відобразити свої враження від спостережень за осінньою природою у своїх малюнках. Як ігрову техніку діти використовували колективне створення зображення осіннього парку для картонних фігурок дівчат та хлопців, від імені яких, крім мотиваційного початку, постійний контроль та допомога вихователя під час малювання, а також аналіз та оцінювання продуктів на останньому етапі уроку. Наступне 3 заняття на тему «Осінній золотий ліс» поєднувати різні елементи традиційної та нетрадиційної техніки живопису. На цьому занятті потрібно закріпити вміння розміщувати предмети у просторі аркуша відповідно до їх розміру та відстані, а також закріпити знання про ознаки осені та відпрацювати навички малювання у техніці штампування кольоровими листочками. Безпосередня навчальна діяльність дітей включала вправу в грі «Сонячні та похмурі дні», метою якої було навчити дітей розуміти залежність змін колірних характеристик предметів від змін природних явищ.

Наступне заняття, четверте на тему «Колобок - рум'яна сторона» був присвячений формуванню творчої сюжетного малювання лінії за мотивами відомої казки. Програмні цілі цього заняття - продовжувати вчити дітей виконувати індивідуальні сюжетні завдання дотримання відповідності зі змістом казки, передати характерні риси героїв, дотримуючись пропорційних навичок. Під час занять діти «відвідували виставку» книг, на одній з яких були чисті сторінки - для її дітей згодом створювали ілюстрації.

5 заняття на тему «Зайчик - боягуз та зайчик - сміливчик» був спрямований на розвиток прийомів дитячої експресії при передачі сюжету. Завдання полягало в тому, щоб навчити дітей створювати сюжет картини, розкриваючи тему та образ літературного твору, передаючи їх характер та настрої героїв, а також ознайомлюючись із прийомами передачі сюжету: виділити головну, зобразивши більшу на передньому плані враховуйте пропорції. Використання ігрових елементів на заняттях - «перетворити» дітей на ілюстраторів, які працюють над ескізами до казки, та використати ігрову вправу «Покажи зайця», щоб привернути увагу дітей до міміки, жестів, постави, характерних для різного емоційного стану.

6 заняття на тему «Хто живе на Півночі» дає змогу вирішити такі програмні завдання: навчити дітей створювати просту історію з життя Півночі, закріпити вміння малювати графічним олівцем та замальовувати об'єкт, дотримуючись правил не виходячи за лінію роботи, передати в зображенні доброзичливе ставлення до руху тварин до різних націй та повагу до народних промислів. Щоб створити мотивацію до процесу малювання, до групи завітала до дітей лялька Оленка, яка мріє подорожувати по світу. Оленко запропонувала дітям розповісти про різну кольорову природу, зони нашого краю, та особливо зацікавившись північчю, запропонувала дітям створити яскраві малюнки на цю тему. Наприкінці заняття вихователь аналізує та оцінює дитячі роботи за допомогою ляльки Оленки.

7 заняття на тему «Зимова казка» має на меті вивчення прийомів використань різних способів художньої виразності, яка пов'язана із кольорознавством та композицією особливості зображення. На цьому занятті було представлено широкий спектр завдань: розкрити художньо-емоційне сприйняття пейзажного жанру, вміти бачити зміст та засоби вираження цього виду живопису, використовуючи різні прийоми «входження в картину», закріпити навички та прийоми малювання зимової природи, виховуючи любов до природи. Використання ігрової техніки на сьомому занятті, була подорож у глибину картини в зимовий чарівний ліс.

8 заняття на тему «Сніговик приносить лист Діду Морозу» був присвячений формуванню навички передачі просторових відносин у створенні композиції для малювання сюжету. Ця мета була досягнута шляхом вирішення таких завдань: виховання самостійності у створенні композицій та образів, пробудження інтересу до зимової та новорічної тематики, навчання створенню виразних образів, розкриття теми літературного твору, передача характеру, настроїв персонажів. Інтерес та активність дітей на заняттях підтримали впровадження ігрових прийомів: діалог дітей із іграшкою, його прохання повторити казку та створити до неї малюнки, аналіз та оцінка виробів за участю цього персонажа.

9 заняття на тему «Моя родина» діти навчаються передавати людську взаємодію за малюнком історії своєї родини. Крім того, були вирішені програмні завдання: навчити дітей малювати характерні риси зовнішності членів своєї родини, навчити створювати в композиції сюжетний малюнок та формувати уявлення у дітей про родину, що живуть разом, піклуючись один про одного. Використання різних підходів та прийомів іграшок та малюнків (родина з трьох плюшевих ведмедів прийшла до дітей у гості та принесла фотографії плюшевих ведмедів та людей) це сприяло позитивному сприйняттю дітьми в якій була поставлена завдання в процесі малювання.

10 заняття на тему «Вантажівка під'їхала до магазину» була поставлена мета з присвячений навчанню дітей, яка допоможе скласти композицію в сюжетному малюнку за допомогою графічних схем. На занятті діти виконують роль фотографа, які займаються міською фотографією, та брали участь у конкурсі, присвяченому фотографуванню автомобілів та будинків. Використання елементів збереження ролей, а також створення мотивації до змагань допомогли створити в групі сприятливу робочу атмосферу, яка гармонійно підтримувалася, що на етапі аналізу та оцінки творів допомогло у нагородженні «медалями» конкурентам у різних категоріях. Вивчення основ створення сюжетного малювання в лінії з епізоду казки продовжилося на 11 занятті, «Добрі історії». Програмні завдання які викликати інтерес до образу

епізоду казки, обмірковуючи та повідомляючи місцезнаходження головних героїв, їх особливості, показуючи місце та час дії. На цьому заняття діти, використовуючи м'яч та чарівні слова, «вирушили» у подорож по казках, під час якої вони виконали веселу вправу на розміщення позитивних та негативних персонажів, а також відповідні емоційні стани та намалювали малюнки - ілюстрації на основі будь-яких «хороших» казок з метою представлення їх хлопцям з молодшої групи.

На занятті 12 з теми «Чарівна країна» тривала робота над розвитком умінь створювати ідею та включати її у конкретні образи, вивчаючи основи композиції. Крім того, вирішувалися такі завдання: подальше навчання дітей малювати гуашшевою фарбою, розкривати почуття кольору, навчання розпізнавання та використання холодних та теплих відтінків на роботі, збереження заданого кольору. Створюючи мотивацію та позитивне ставлення дітей до занять було створено на вступному етапі через гру «Подорож у теплу та холодну країну». Останнім кроком в аналізі та оцінці дитячих творів було створення цих країн шляхом розміщення фотографій на тонованих ватманських аркушах паперу та обговорення отриманих фотографій.

13 заняття на тему «Коник-стрибунець» сприяв розвитку вміння передавати зміст казкового епізоду в сюжеті з урахуванням взаємодії персонажів, руху персонажів та навколишнього середовища. Це заняття був присвячений творчому самовираженню дітей після прочитання казки. Діти отримали позитивне знайомство з головним героєм чарівної казки «Коник - стрибунець» Жар - птахом, образ контролювався вихователем у процесі створення дітьми сюжетного малюнка, а також на завершальному етапі роботи. Герой казки при аналізі дитячих творів допоміг звернути увагу дітей на переваги та недоліки малюнків.

14 заняття на тему «В гостях у золотої рибки» продовжував навчати старших дошкільнят технікам перенесення композиції в сюжетний малюнок. Крім того, цей заняття допомогло вирішити такі завдання: навчити дітей

малювати нетрадиційними методами «по вологому», розвивати різноспрямовані, зоровий контроль, інтегровані, плавні рухи рук, виховувати уяву, творчі здібності дітей. Героєм цього заняття, який допомагає створити мотивацію до гри, а також оптимізувати процес аналізу та оцінки дитячих робіт, стала Золота рибка, для якої діти намалювали своє царство.

І останнє заняття 15 на тему «Підводне царство» продовжуючи морську тему і був присвячений роботі над формуванням вміннями створювати передній план та задній фон малюнка. Діти навчилися опрацьовувати композицію сюжетного малювання, в якій мали передати екосистему підводного світу з допомогою графічного зображення в техніки «Дряпанка». Між тим, вирішувалися завдання формування інтересу до мистецтва, розвитку творчої уяви, самостійності та активності, а також виховання любові до природи. Візуальне завдання було зіграно, створивши ситуацію «подорожі» в морському царстві на підводному човні.

Таким чином, щоб підвищити ефективність навчання малювання різних сюжетів для дітей старшого дошкільного віку, нами були розроблені фантастичні заняття. Ці заняття були впровадженні в дошкільному закладі в процесі навчання малювання різних видів сюжетів для дітей в старшій групі дошкільної освіти.

2.3. Аналіз результатів експериментального дослідження з навчання сюжетному малюванню дітей старшого дошкільного віку

Мета: визначити рівень розвитку навичок сюжетного малювання у дітей старшого дошкільного віку після формувального етапу експерименту.

Завдання:

1. Повторно проаналізуйте продукти діяльності - дитячі малюнки - для визначення рівня розвитку навичок сюжетного малювання у дітей старшого дошкільного віку.

2. Порівнювати результати аналізу дитячих малюнків на констатувальному етапі та контрольному експерименту.

3. Зробити висновки про ефективність діяльності, що проводиться на стадії формуючого експерименту.

Для визначення рівня розвитку навичок сюжетного малювання у дітей старшого дошкільного віку аналіз продуктів діяльності повторювали за характеристиками, запропонованими Т.Комаровою [32]. Результати діагностики наведені в таблицях 2.4 та 2.5 (див. Додаток Г та Додаток Д). Встановлено, що на контрольному етапі експерименту, на відміну від констатувального, рівень розвитку зорових навичок в експериментальній та контрольній групах різний. В експериментальній групі 60% відсотків дітей мають високий рівень розвитку навичок малювання сюжету, 40% відсотків середній рівень. Після формувальної фази експерименту в експериментальній групі не було низького рівня розвитку навичок малювання сюжету. У контрольній групі 20% відсотків дітей мають високий рівень розвитку навичок малювання сюжету, а 60% відсотків - середній та 20% - низький. Так що в експериментальній групі на 40% більше дітей, які мають високий рівень розвитку сюжету навички малювання та на 20% відсотків менше дітей, навички сюжету яких характеризуються середнім та низьким рівнем розвитку.

Далі більш детально розглянемо особливості малювання сюжету у дітей старшого дошкільного віку на контрольному етапі експерименту відповідно до параметрів, визначених Т.Комаровою. У дітей з експериментальної групи більшість параметрів, за якими проводився аналіз малюнків, знаходяться на більш високому рівні розвитку, ніж у дітей контрольної групи. На малюнках дітей в експериментальній групі немає значних спотворень у передачі форми, структури та частки предметів (ці ознаки притаманні 20% відсотків малюнків контрольної групи). Композиційні навички які отримали діти старшого дошкільного віку в експериментальній групі вищі, ніж у дітей з контрольній групі - 20% дітей розмістили тематичні зображення на всій площині аркуша

(таких робіт у контрольній групі немає), 60% - на аркуші ліній. Частка предметів за розміром також більш пропорційна на малюнках дітей експериментальної групи (40% дітей - правильні пропорції, 40% - частково спотворені). В експериментальній групі 20% дітей передавали рух у своїх малюнках, тоді як у роботах дітей контрольної групи передачі руху не було.

Діти з експериментальної групи, згідно з аналізом дитячих малюнків та процесу дій, мають кращу здатність регулювати мистецтво. 60% відсотків дітей мають адекватну реакцію до оцінок малювання дорослих та адекватна самооцінка зображення малюнка (для порівняння в контрольній групі таких дітей як 40% відсотків). В експериментальній групі не було дошкільнят, байдужих до оцінки дорослого або неспроможних оцінити власний малюнок.

Рівень самостійності, який демонструють діти під час малювання, дуже різний. 80% відсотків дітей експериментальної групи малювали самостійно, а 20% відсотків дітей потребували невеликої допомоги. У контрольній групі лише 60% відсотків дітей не змогли впоратися із завданням без допомоги вихователя, 20% відсотків отримали невелику допомогу, а ще 20% відсотків отримали серйозну підтримку та заохочення від дорослого.

Більш того, показником для порівняння малюнкових характеристик дітей з експериментальної та контрольної груп на контрольному етапі експерименту є ще два параметри, які не представлені в таблиці 2.4. По-перше, таким параметром є зміст сюжетного малюнку. Дитячі малюнки дослідної групи показують велику кількість як значущих фігур (зазвичай три - чотири), так і додаткових предметів, елементів оздоблення. Більшість дитячих малюнків контрольної групи містять лише одну чи дві значущі фігури. У більшості малюнків відсутні додаткові форми та декоративні елементи.

Друга особливість - це кількість дитячих малюнків, зроблених дітьми на етапі контрольного. Четверо дітей із десяти експериментальної групи виявили бажання намалювати ще одне зображення. Усі діти контрольної

групи були обмежені одним зображенням, для процесу малювання сюжету з використанням ігрових прийомів.

Таким чином, на контрольному етапі експерименту рівень розвитку навичок малювання сюжету у дітей з експериментальної групи вищий, ніж у дітей з контрольної групи. Дитячі малюнки містять менше спотворень, більш витримана композиція правильно в пропорціях.

Потім було проведено порівняльний аналіз результатів експериментальної оцінки та етапів контролю. По-перше, розглянемо динаміку експериментальної групи старших дошкільників.

Результати аналізу малюнків старших дошкільнят в експериментальній групі на етапі встановлення та контролю експерименту свідчать про те, що рівень оволодіння навички малювання сюжету в цій групі дітей збільшилися на більшість досліджуваних параметрів. Встановлено, що під час формувального експерименту точність передачі форми, структури та пропорцій предметів зросла на 20% відсотків, у композиційному вирішенні зображень були уточнені параметри розташування предметів на аркуші та їх розмірне співвідношення. 20% відсотків дітей під час повторної діагностики могли передати рух на зображенні, тоді як на експериментальному все зображення були статичними. Крім того, діти з експериментальної групи підвищили здатність регулювати мистецтво під час експерименту - ще на 20% відсотків більше дітей почали проявляти свою адекватну реакцію на коментарі чи пропозиції дорослого, що виражається у готовності виправити або виправити помилки, неточності та адекватно оцінити власну роботу. У процесі малювання діти стали значно самостійнішими - кількість дітей, які не потребували допомоги вихователя під час занять з мистецтва, зросла на 40% відсотків. В результаті роботи кількість дітей з високим рівнем навичок малювання сюжету зросла на 40% відсотків, а кількість дошкільнят з низьким рівнем розвитку досліджуваних характеристик зменшилася на 40% відсотків і склала нульовий відсоток. Таким чином, можна зробити висновок,

що є позитивні зміни у розвитку навичок малювання сюжету у старших дошкільнят, з якими проводився педагогічний експеримент.

Потім ми переходимо до результатів контрольних дітей, отриманих на установці та контролі стадія експерименту. У контрольній групі кількість дітей із середнім рівнем розвитку навичок малювання сюжету зросла відповідно на 20% відсотків, а кількість дошкільнят з низьким рівнем вивчених характеристик зменшилася на 20%. Деякі окремі параметри, для яких проводився аналіз, також зросли. Наприклад, на 20% частіше діти починали передавати правильну структуру в зображенні предметів, а 20% відсотків збільшували кількість дітей, адекватно сприймали оцінку дорослого і самостійно робили малюнок без допомоги вихователя. Проте інші показники залишилися на тому ж рівні, що і на етапі налаштування експерименту. Певне підвищення рівня розвитку тих чи інших параметрів малюнка сюжету в контрольній групі можливо пояснити в організованому процесі навчання малюванню в дитячому садку, а також поступовим збільшенням вікових можливостей дітей.

На основі аналізу результатів дітей експериментальної та контрольної груп на різних етапах експерименту можна зробити висновок, що позитивні зміни у розвитку навичок малювання сюжету у дітей контрольної групи є менш інтенсивними, ніж відповідні зміни у дітей експериментальної групи. Таким чином, рівень розвитку навичок сюжетного малювання в експериментальній групі збільшився в результаті формувального експерименту.

Отже, можна зробити висновок про ефективність занять щодо розвитку навичок малювання сюжету у дітей старшого дошкільного віку, які включають ігрову методи навчання. В результаті експериментальної роботи діти старшого дошкільного віку в процесі малювання сюжетів стали менше допускати спотворень і помилок у структурі та формі предметів, малюнки стали більш дотримуватись правил зображення пропорцій та композиційно опрацьованими. Діти набули навички передавати рух в малюнку. Крім того, у

процесі художньої діяльності дошкільнята експериментальної групи стали більш самостійними та чутливими до коментарів та виправлень вихователя.

Таким чином, можна зробити висновки, що експериментальний експеримент, спрямований на визначення рівня розвитку навичок сюжетного малювання у дітей старшого дошкільного віку з експериментальної та контрольної груп, метод аналізу дитячих малюнків за запропонованими параметрами автором Т.Комарової. У результаті аналізу продуктів діяльності дітей стало зрозуміло, що існує необхідність у підвищенні ефективності зайнятості для формування навичок малювання сюжетів у дітей дошкільного віку. Необхідно сформулювати такі види мистецьких умінь та навичок: перенесення форми, структури об'єкта, передача пропорцій, композиційне рішення, передача руху, а також розвиток уміння регулювати художню діяльність та підвищувати самостійність у виконанні художніх завдань.

Після обробки даних з констатувального етапу експерименту були розроблені та перевірені заходи щодо розвитку навичок малювання сюжету за допомогою ігрових прийомів.

Щоб визначити ефективність цих заходів, малюнки дітей були повторно проаналізовані. Порівняльний аналіз результатів первинної та повторної діагностики показав, що у дітей експериментальної групи після формувального етапу експерименту спостерігалось більш виражене зростання рівня розвитку навичок малювання сюжету. Таким чином, результати порівняння отриманих даних доводять ефективність впровадження занять малювання для дітей старшого дошкільного віку, які включають прийоми навчання ігор.

ВИСНОВКИ

За результатами нашого наукового дослідження ми сформулювали наступні висновки:

1. Одним з основних і найпоширеніших видів художньої діяльності дошкільнят є малювання. Цей вид художньої діяльності доставляє дошкільнику величезне задоволення, надаючи при цьому необмежені можливості для розвитку уяви, мислення, сприйняття, дрібної моторики.

Необхідною умовою розвитку художньої діяльності у старшому дошкільному віці є навчання дітей основам сюжетного малювання. У вітчизняній педагогіці можна відзначити таких авторів, які вивчали аспект сюжетного малювання дітей дошкільного віку: Г.Григор'єва, Т.Комарова, В.Космінська, І.Соловйова, О.Фоміна.

2. Сюжетний малюнок має потужний розвиваючий ефект завдяки особливостям цього виду мистецтва. Однак реалізація можливостей розвитку значною мірою залежить від характеру педагогічного керівництва у цьому виді діяльності, зокрема, від використання оптимальних методів та прийомів навчання. Тому дослідження ґрунтувалося на актуальності розробки та реалізації занять щодо формування навичок малювання сюжету у дітей старшого дошкільного віку шляхом використання ігрових прийомів.

3. Експериментальний експеримент для виявлення рівня розвитку зорових умінь у дітей старшого дошкільного віку експериментальної та контрольної груп використовував метод аналізу дитячих малюнків за параметрами, запропонованими Т.Комаровою. В результаті аналізу продуктів дитячої діяльності стало зрозуміло, що існує необхідність у підвищенні ефективності зайнятості щодо формування навичок малювання сюжету у дітей старшого дошкільного віку.

4. Для підвищення ефективності навчання малюванню дітей старшого дошкільного віку було розроблено та впроваджено безліч занять, які розвивають навички малювання дітей.

Після проведення занять щодо формування навичок малювання сюжету було проведено повторний аналіз дитячих малюнків та порівняно результати констатуючого та контрольного етапів експерименту. Виявилось, що в експериментальній групі відбулося підвищення рівня розвитку навичок малювання. Покращилися показники, пов'язані з передачею форми, структури та пропорцій об'єкта. Композиційне рішення малюнків стало більш продуманим. У деяких творах рух передавався. Крім того, діти експериментальної групи під час експерименту підвищили самостійність та здатність регулювати мистецтво.

Таким чином, гіпотеза дослідження була підтверджена, введення в процес навчання занять, які містять ігрові прийоми навчання, дійсно сприяє формуванню навичок малювання сюжету у старших дошкільнят.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ананьєв, Б.Г. Вибрані психологічні праці [Текст] / Б.Г. Ананьєв. М. : Академія, 2000. 790 с.
2. Астахов, А.І. Виховання творчістю [Текст]: Книга для учителя / А. І. Астахов. М. : Академія, 2006. 580 с.
3. Башаєва, Т.В. Розвиток сприйняття у дітей форми, кольору, звуку [Текст]: Популярне посібник для батьків і педагогів / Т.В. Башаєва. Ярославль: Академія розвитку, 1997. 243 с.
4. Богуславська, З.М. Розвиваючі ігри для дітей молодшого дошкільного віку [Текст]: Книга для вихователя дитячого садка / З. М. Богуславська, Е.О. Смирнова. - М. : Просвещение, 1991. 207 с.
5. Вершиніна, Н. А. Знайомство з особливостями декоративно-прикладного мистецтва в процесі дидактичних ігор [Текст] / Н.А. Вершиніна, О.В. Горбова // Дошкільне виховання, 2004. №6. С. 42 - 52.
6. Ветлугіна, Н.А. Художня творчість і дитина [Текст] / Н.А. Ветлугіна. М. : Просвещение, 1972. 264 с.
7. Водянське, М.С. Дитина потребує творчості! Переживання у фарбах / М.С. Водянського // Дошкільна освіта, 2002. №11 (83). С. 53 - 59.
8. Виготський, Л.С. Уява і творчість у дитячому віці: Психологічний нарис [Текст]: Книга для учителя / Л.С. Виготський. М. : Просвещение, 1991. 184 с.
9. Галанов, А.С. Заняття з дошкільниками з образотворчого мистецтва [Текст] / А.С. Галанов, С.Н. Корнілова, С.Л. Куликова. М. : Сфера, 2000. 80 с.
10. Григор'єва, Г.Г. Єдність навчання і розвитку творчості на заняттях з образотворчої діяльності [Текст] / Г.Г. Григор'єва // Дошкільне виховання, 2005. № 2. С. 27 - 31.
11. Григор'єва, Г.Г. Ігрові прийоми в навчанні дошкільнят образотворчої діяльності [Текст]: Книга для вихователя дитячого садка / Г.Г. Григор'єва. М.: Академія, 2006. 64 с.

12. Григор'єва, Г.Г. Образотворча діяльність дошкільників [Текст]: Навчальний посібник для студентів середніх педагогічних навчальних закладів / Г.Г. Григор'єва. - М. : Академія, 1997. 312 с.
13. Григор'єва, Г.Г. Розвиток дошкільнят в образотворчій діяльності [Текст]: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів / Г.Г. Григор'єва. М., 1999. 284 с.
14. Дитинство [Текст]: Орієнтовна освітня програма дошкільної освіти / Т.І. Бабаєва, А.Г. Гогоберидзе, О.В. Солнцева та ін. СПб. : ДИТИНСТВО-ПРЕС, 2014. 402 с.
15. Донін, А.Н. Введення в мистецтвознавство [Текст]: Посібник з курсу «Світова художня культура» для середніх шкіл, ліцеїв, гімназій та вузів не мистецтвознавчих профілю / О.М. Донін. - Київ: Астрель, 1998. 153 с.
16. Доронова, Т.Н. Образотворча діяльність і естетичний розвиток дошкільників [Текст]: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / Т.М. Доронова. Харків. : Проосвіта, 2008. 192 с.
17. Доронова, Т.Н. Навчаємо дітей образотворчої діяльності [Текст]: Посібник для вихователів / Т.М. Доронова. Х. : Школа-Пресс, 2005. 96 с.
18. Доронова, Т.Н. Розвиток дітей від 3 до 5 років в образотворчій діяльності [Текст]: Навчально-методичний посібник для вихователів дитячих садків і груп короткочасного перебування / Т.М. Доронова. СПб. : Дитинство-Прес, 2003. 96 с.
19. Дорфман, Л.Я. Емоції в мистецтві [Текст]: теоретичні підходи та емпіричні дослідження / Л.Я. Дорфман. - М. : Сенс, 1997. 424 с.
20. Д'яченко, Н.Т. Вчися малювати [Текст]: Альбом з малювання в дитячому садку / Н.Т. Д'яченко. М. : Просвещение, 1984. 64 с.
21. Запорожець, А.В. Вибрані психологічні праці [Текст]: Том II / А.В. Запорожець. К. : Педагогіка, 1986. 320 с.
22. Ігнат'єв, Є.І. Психологія образотворчої діяльності дітей [Текст] / Є.І. Ігнат'єв. К. : ВЛАДОС, 1991. 190 с.

23. Казакова, Т.Г. Образотворча діяльність молодших дошкільнят [Текст]: Посібник для вихователя дитячого садка / Т.Г. Казакова. К.: Просвещение, 1980. 182 с.
24. Казакова, Т.Г. Розвиток у дошкільнят творчості [Текст]: Посібник для вихователя дитячого садка / Т.Г. Казакова. К.: ТЦ Сфера, 2005. 192 с.
25. Казакова, Т.Г. Малювання з дітьми дошкільного віку [Текст]: Нетрадиційні техніки, планування, конспекти занять / Т.Г. Казакова, Т.І. Сайганова, Е.М. Седова, В.Ю. Слепцова, Т.В. Смагіна. К.: ТЦ Сфера, 2004. С. 56 - 74.
26. Кириченко, Ю. Г. Сюжетне малювання в дитячому садку [Текст] / Н.Т. Кириченко. Одеса: Просвітництво, 1986. 112 с.
27. Ковальова, Т.С. Образотворча діяльність в дитячому садку [Текст] / Т.С. Ковальова. - К.: Мозаїка-Синтез, 2006. 190 с.
28. Кожохіна, С.К. Подорож у світ мистецтва [Текст]: Програма розвитку дітей дошкільного і молодшого шкільного віку на основі ізодеятельности / С.К. Кожохіна. Харків.: ТЦ Сфера, 2002. 192 с.
29. Комарова, Т.С. Діти у світі творчості [Текст] / Т.С. Комарова. – Львів.: Просвещение, 2005. 156 с.
30. Комарова, Т.С. Гра і образотворче мистецтво [Текст] / Т.С. Комарова // Дошкільне виховання, 2005. №4.- С. 74 - 76.
31. Комарова, Т.С. Образотворча діяльність в дитячому садку [Текст]: Програма і методичні рекомендації / Т.С. Комарова. - М.: Мозаїка - Синтез, 2006. - 192 с.
32. Комарова, Т.С. Образотворче творчість дошкільнят в дитячому садку [Текст]: Посібник для педагогів дошкільних установ / Т.С. Комарова. М.: Мозаїка - Синтез, 2004. 213 с.
33. Копцева, Т.А. Природа і художник [Текст]: Художньо-екологічна програма з образотворчого мистецтва / Т.А. Копцева. - Харків.: ТЦ Сфера, 2008. 208 с.

34. Кулагіна, І. Ю. Вікова психологія: Повний життєвий цикл розвитку людини [Текст]: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / І.Ю. Кулагіна, В.Н. Колюцкий. Харків .: ТЦ Сфера, 2006. С. 204 - 211.
35. Леонт'єв, О.М. Вибрані психологічні твори [Текст] / О.М. Леонт'єв. М .: Видавництво МДУ, 2003. 290 с.
36. Лопатіна, А.М. Фарби розповідають казки. Як навчити малювати кожного [Текст]: Казки та вірші про фарбах, картинах і художників. Ігри та творчі завдання / А.М. Лопатіна, М.І. Скрепцова. М .: Амріта - Русь, 2004. 200 с.
- 37.Методика навчання образотворчої діяльності та конструювання [Текст]: Навчальний посібник для педагогічних училищ / Под ред. Т.С. Комарової. М .: Просвещение, 1991. 256 с.
38. Методичні рекомендації до «Програмі виховання і навчання в дитячому садку» [Текст] / Под ред. В.В. Гербовою, Т.С. Комарової. К.: Мозаїка-Синтез, 2006. 400 с.
39. Нікітіна, А.В. Нетрадиційні техніки малювання в дитячому садку [Текст] / А.В. Нікітіна. СПб: Каро, 2008. 96 с.
40. Полуянов, Ю.А. Діагностика загального і художнього розвитку дітей з їх малюнків [Текст] / Ю.А. Полуянов. - Білорусь .: Рига, 2000. 214 с.
41. Програма виховання і навчання в дитячому садку [Текст] / Под ред. М.А. Васильєвої, В.В. Гербовою, Т.С. Комарової. М .: Мозаїка - Синтез, 2005. 208 с.
42. Програма «Естетичне виховання дітей 2-7 років» [Текст] / Т.С. Комарова та ін. К .: Педагогічне товариство Росії, 2000. С. 22 - 53.
43. Сакуліна, Н.П. Образотворча діяльність в дитячому садку [Текст]: Посібник для вихователів / Н.П. Сакуліна, Т.С. Комарова. - К.: Просвещение, 1982. 185 с.

44. Сенсорне виховання в дитячому садку [Текст]: Посібник для вихователів / Под ред. Н.П. Сакулиной, М.М. Подьякова. - К .: Просвещение, 1989. 192 с.
45. Скиданова, Л. Декоративне малювання та аплікація в дитячому садку [Текст] / Л.Я. Скиданова, Л.І. Сірченко. Київ, 1981. 64 с.
46. Сучасні освітні програми для дошкільних установ [Текст]: Навчальний посібник для студентів вищих і середніх педагогічних навчальних закладів / За ред. Т.І. Єрофєєвої. М .: Академія, 1999. 344 с.
47. Соломенникова, О.А. Радість творчості. Ознайомлення дітей з народним мистецтвом [Текст]: Заняття з дітьми 5-7 років / О.А. Соломенникова. М .: Мозаїка-Синтез, 2006. 168 с.
48. Степанова, В.А. Вираз почуттів і емоційних станів у дітей дошкільного віку в малюнку людини і в малюнку сім'ї [Текст] / В.А. Степанова // Журнал психологічної діагностики, 2003. - №4-5. - С. 80 - 88.
49. Степанова, В.А. Прояв емоційності дітей дошкільного віку в малюнку [Текст] / В.А. Степанова // Психолог в дитячому саду, 2003. №4. С. 46 - 60.
50. Стогнеева, Г.А. В гостях у художника Карандаша [Текст] / Г.А. Стогнеева // Дошкільна педагогіка, 2005. №1. С. 34 - 35.
51. Теорія і методика образотворчої діяльності в дитячому саду [Текст]: Навчальний посібник для студентів / В.Б. Космінська, Є.І. Васильєва, Р.Г. Казакова та ін. М .: Просвещение, 1985. С. 127 - 132.
52. Теплов, Б.М. Психологічні питання художнього сприйняття [Текст] / Б.М. Теплов. М .: Педагогіка, 2007. С. 133 - 167.
53. Урунтаева, Г.А. Дошкільна психологія [Текст]: Навчальний посібник для учнів середніх педагогічних навчальних закладів. М .: Академія, 1996. С. 146 - 148.

54. Урунтаева, Г.А. Практикум з дошкільної психології [Текст]: Посібник для студентів вищих і середніх педагогічних навчальних закладів / Г.А. Урунтаева, Ю.А. Афонькіна. М.: Академія, 1998. 318 с.
55. Флерина, Е.А. Естетичне виховання дошкільника [Текст]: Художнє слово для дітей дошкільного віку / Е.А. Флерина. М.: Академія, 2007. 140 с.
56. Шайдурова, Н.В.Методіка навчання малюванню дітей дошкільного віку [Текст]: Навчальний посібник / Н.В. Шайдурова. Харків. М.: ТЦ Сфера, 2010. 160 с.
57. Швайко, Г.С. Заняття з образотворчої діяльності в дитячому саду. Підготовча група. Програма, конспекти [Текст]: Посібник для педагогів дошкільних установ / Г.С. Швайко. - М.: Владос, 2006. - С. 54 - 68.
58. Швайко, Г.С. Образотворча діяльність в дитячому садку [Текст]: Посібник для педагогів дошкільних установ / Г.С. Швайко. К.: Владос, 2003. - 143 с.
59. Ельконін, Д. Б. Психологія гри [Текст] / Д. Б. Ельконін. М.: Просвещение, 2000. 360 с.
60. Янушко, Е.А. Малювання з дітьми раннього віку [Текст]: Методичний посібник для вихователів та батьків / Е.А. Янушко. М.: Мозаїка-синтез, 2005. 64 с.

Додаток Б

Таблиця 2

Особливості розвитку навичок сюжетного малювання у дітей старшого дошкільного віку на констатуючому етапі експерименту (%)

Особливості малюнка і процесу малювання		Експериментальна група	Контрольна група
Передача форми	Точна	20	20
	Незначне відображення	40	40
	Значні відображення	40	40
Побудова предмету	Вірне	40	60
	Частково спотворене	40	20
	Невірне	20	20
Передача пропорцій	Дотримана	40	40
	Часткове спотворення	20	0
	Передача не вірна	40	60
Композиція, розміщення на аркуші	По всій площині	0	0
	По лінії аркушу	60	40
	Випадкове	40	60
Композиція, співвідношення за величиною	Пропорції вірні	20	20
	Часткове спотворення	40	40
	Пропорції не вірні	40	40
Композиція, передача руху	Чіткий рух	0	0
	Невизначене	0	0
	Статистичне зображення	100	100
Регуляція діяльності, ставлення до оцінки дорослого	Адекватна реакція	40	20
	Емоційна реакція	40	60
	Байдужість	20	20
Регуляція діяльності, оцінка дитини	Адекватна	40	60
	Неадекватна	40	20
	Відсутній	20	20
Рівень самостійності	Самостійно виконує	40	40
	З незначною допомогою	40	20
	Потребує підтримки	20	40
Рівень розвитку навичок сюжетного малювання	Високий	20	20
	Середній	40	40
	Низький	40	40

Примітка. Форма: 1 - точна, 2 - незначні спотворення, 3 - значні спотворення; Будова: 1 - вірне, 2 - частково спотворене, 3 - невірне; Пропорції: 1 - дотримані, 2 - частково перекошені, 3 - передані невірні; Розташування на аркуші: 1 - по всій площині, 2 - по лінії листа, 3 - випадкове; Співвідношення за величиною: 1 - пропорції вірні, 2 - часткове спотворення, 3 - пропорції не вірні; Передача руху: 1 - чітка, 2 - невизначена, 3 - статичне; Ставлення до оцінки дорослого: 1 - адекватна реакція; 2 - емоційна реакція; 3 - байдужість; Оцінка дитини: 1 - адекватна, 2 - неадекватна, 3 - відсутня; Рівень самостійності: 1 - самостійне виконання; 2 - з незначною допомогою; 3 - потрібна підтримка.

Додаток Г

Таблиця 5

Особливості розвитку окремих образотворчих умінь і навичок у дітей середнього дошкільного віку на контрольному етапі експерименту (%)

Особливості малюнка і процесу малювання		Експериментальна група	Контрольна група
Передача форми	Точна	40	40
	Незначне відображення	60	40
	Значні відображення	0	20
Побудова предмету	Вірне	60	60
	Частково спотворене	40	20
	Невірне	0	20
Передача пропорцій	Дотримана	60	40
	Часткове спотворення	40	40
	Передача не вірна	0	20
Композиція, розміщення на аркуші	По всій площині	20	0
	По лінії аркушу	60	60
	Випадкове	20	40
Композиція, співвідношення за величиною	Пропорції вірні	40	20
	Часткове спотворення	40	40
	Пропорції не вірні	20	40
Композиція, передача руху	Чіткий рух	20	0
	Невизначене	20	0
	Статистичне зображення	60	100
Регуляція діяльності, ставлення до оцінки дорослого	Адекватна реакція	60	40
	Емоційна реакція	40	40
	Байдужість	0	20
Регуляція діяльності, оцінка дитини	Адекватна	60	60
	Неадекватна	40	20
	Відсутній	0	20
Рівень самостійності	Самостійно виконує	80	60
	З незначною допомогою	20	20
	Потребує підтримки	0	20
Рівень розвитку навиків сюжетного малювання	Високий	60	20
	Середній	40	60
	Низький	0	20

Особливості розвитку окремих образотворчих умінь і навичок у дітей середнього дошкільного віку на констатуючому і контрольному етапах експерименту (%)

Особливості малюнка і процесу малювання		Експериментальна група		Контрольна група	
		етап 1	Етап 2	Етап 1	Етап 2
Передача форми	Точна	20	40	20	40
	Незначне відображення	40	60	40	40
	Значні відображення	40	0	40	20
Побудова предмету	Вірно	40	60	60	60
	Частково спотворене	40	40	20	20
	Невірно	20	0	20	20
Передача пропорцій	Дотримана	40	60	40	40
	Часткове спотворення	20	40	-	40
	Передача не вірна	40	0	60	20
Композиція, розміщення на аркуші	По всій площині	0	20	0	0
	По лінії аркушу	60	60	40	60
	Випадкове	40	20	60	40
Композиція, співвідношення за величиною	Пропорції вірні	20	40	20	20
	Часткове спотворення	40	40	40	40
	Пропорції не вірні	40	20	40	40
Композиція, передача руху	Чіткий рух	0	0	0	0
	Невизначене	0	0	0	0
	Статистичне зображення	100	100	100	100
Регуляція діяльності, ставлення до оцінки дорослого	Адекватна реакція	40	60	20	40
	Емоційна реакція	40	40	60	40
	Байдужість	20	0	20	20
Регуляція діяльності, оцінка дитини	Адекватна	40	60	60	60
	Неадекватна	40	40	20	20
	Відсутній	20	0	20	20
Рівень самостійності	Самостійно виконує	40	80	40	60
	З незначною допомогою	20	20	40	20
	Потребує підтримки	40	0	20	20
Рівень розвитку навиків сюжетного малювання	Високий	20	60	20	20
	Середній	40	40	40	60
	Низький	40	0	40	20

Примітка. Етап 1 - констатує етап експерименту, етап 2 - контрольний етап експерименту.

Додаток Е

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Чуприна Вікторія Сергіївна, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

• вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;

- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

• безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;

• оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;

• використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

– не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

– не підроблювати документи;

– не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

– не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;

– не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;

– не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;

– не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;

– не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;

– не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

14.10.2021

Вікторія Чуприна